

Tristan und Isolde

RICHARD WAGNER /
OPERA BALLET
VLAANDEREN

Foute blik, sterke
muzikale vertolking

Johan Thielemans

Gezien op 22 maart 2023
Opera Antwerpen

Opera Ballet Vlaanderen vroeg de Franse cineast Philippe Grandrieux om een nieuwe regie van 'Tristan en Isolde', het meesterwerk van Richard Wagner. Grandrieux ontwikkelde een heel bijzondere, radicale kijk op het werk. De vraag is of hij niet vooral zichzelf in het zonnetje wou zetten. Gelukkig blijft de muziek overeind.

29 MAART 2023

Het uitgangspunt van Grandrieux voor deze encensering vat hij samen in deze ene zin in het programmaboek: 'Als het aan mij lag, zou er 'Ich, Isolde!' op de affiche staan.' Je kan dat eigenzinnig noemen, maar ook radicaal fout. Wat mij betreft is het dat laatste. Nochtans hebben we het aan deze interpretatie van het libretto te danken dat we het grootste deel van de vijf uur-durende voorstelling, mooie, jonge, naakte vrouwen (danseressen Vilma Pitrinaite, Nathalie Remadi en Eleni Vergeti) zien kronkelen. Ze geven zich regelmatig over aan masturbatie. De lauwe gedachte van de regisseur is dan wellicht dat we zo het onderbewuste van Isolde zien.

Die lezing is erg betwistbaar, want de lust waarover het in deze erotische opera gaat betreft een heteroseksueel koppel. Dat zijn, buiten de wereld van Grandrieux, twee hevige energieën. Hier zie je in de eerste plaats een regisseur die ons het vrouwelijk lichaam als spektakel aanbiedt. Het is duidelijk een mannelijke voyeuristische kijk. Vreemd is het dan dat in deze beeldenstorm de man afwezig is. Die komt er in de beelden niet aan te pas. Hij staat achter de camera toe te kijken. Is dat niet erg seksistisch?

De esbattementen van de jonge dames worden op een groot scherm getoond. Ter afwisseling zijn er ook opnames van planten en bloemen. Al die cameradrukke verbergt de rest van het toneel, zodat je de zangers nauwelijks te zien krijgt. Ze worden volledig ontmenslijkt. Achter het scherm zijn er schaduwen, zonder sensualiteit. Het zijn schimmen die zich bewegen op een leeg plateau. Bij het eigenlijke regisseren heeft Grandrieux een meer gelukkige gedachte gehad. Hij heeft aan alle personages een aantal abstracte gebaren toegekend. Dat je in deze 'oeverloze' partituur voor zulk een formele oplossing

kiest, valt te verdedigen. Alleen blijft er dan een Tristan over, die voortdurend zijn arm dramatisch in de lucht steekt.

Had Grandrieux maar vergeten dat hij een filmer is en hij werkzaam is in een theaterzaal. Ik probeerde me voor te stellen wat de aanpak zou opleveren zonder al die overbodige beelden. Er zou zich op het plateau een soort droom afspelen: figuren die minimaal bewegen in het halfduister. Het zou een aanpak zijn zoals we die kennen van Claude Régy, de in Frankrijk bejubelde theatermaker van bijna gefluisterde voorstellingen.

Alleen de muziek en de beelden tellen

De regie van Grandrieux zet inderdaad sterk in op sfeer ten nadele van een vertelling. Hij hoopt dat de toeschouwer zich volledig zal laten meeslepen door de muziek. Hij spreekt zelfs van een immersieve voorstelling. Omdat woorden die immersie – waar vooral Grandrieux zich in lijkt te verlustigen - danig zouden storen wilde hij geen boventitels. Alleen de muziek en de beelden tellen. Dat staat wel haaks op de intenties van Wagner die veel aandacht besteedde aan zijn teksten, en op die manier in dit eenvoudig verhaal van overspel een aantal thema's en concepten kwijt kon die de muzikale gebaren een bredere betekenis geven. Maar Grandrieux, opgesloten in zijn kleine wereld, vindt dit vervelend en draait de klok van de operapraktijk zo dertig jaar terug. Hij sluit zich aan bij de verouderde overtuiging dat opera louter emotie is en dat het verstand best wordt uitgeschakeld.

Genoeg over een concept dat mij niet overtuigde. Gelukkig was er de muzikale uitvoering. Die is van hoge kwaliteit. Onder de leiding van Alejo Pérez laat het orkest zijn vele kwaliteiten horen. Elke solo klinkt feilloos. Er zijn prachtige passages voor de hoorns (ook met dat speciale instrument dat Wagner bedacht had.) Al van bij de eerste maten van het voorspel treft Pérez de juiste toon. De openingsfase van het derde bedrijf klinkt diep, tragisch, dankzij de volle klank van de snaren.

Pérez beschikt ook over een uitzonderlijke cast. De Argentijnse Carla Filipcic Holm is ronduit indrukwekkend als Isolde. Zelfs vanuit de verwrongen lichaamshoudingen die Grandrieux haar oplegde laat ze de klanken weerklinken, met veel nuances. Ze heeft geen moeite om zich staande te houden tijdens de verraderlijke tutti. Ze heeft de kracht, met een minimum aan vibrato. En ze vertolkt haar partij met een groot muzikaal inzicht. Zo zijn er fragiele momenten waar de stem kwetsbaar klinkt. In de laatste scène – de liefdesdood- levert ze een stralend vocaal moment. Het is een glorieus, ontroerend einde.

Haar tegenspeler is de Australische tenor Samuel Sakker met een even overtuigende vertolking. In het derde bedrijf tijdens het eindeloze wachten op Isolde luister je met bewondering naar de fysiek veeleisende partij.

Niet alleen deze twee hoofdrollen maken van deze uitvoering een memorabele avond. Ze worden omringd door even sterke collega's. Zo is de dialoog tussen Isolde en Brangäne in het eerste bedrijf erg spannend dankzij Dshamilja Kaiser, die de Oostenrijkse Muziektheaterprijs kreeg en uitgeroepen werd tot de beste zangeres van haar generatie. Deze onderscheiding maakt ze in deze rol volledig waar. Onder de kleinere rollen maakt de bas Albert Dohmen van zijn relatief korte monoloog een moment vol waardigheid, gezag en ontgoocheling.

Zo zorgt de muzikale kant voor een belangrijke productie, ook al hebben we de zangers moeten gadeslaan vanachter een gordijn. Een operahuis dat zulk een overtuigende muzikale uitvoering kan realiseren, heeft alvast bij één aspect zijn inherente kwaliteit getoond. Voor de helft is deze 'Tristan en Isolde' een uitzonderlijke opera-avond.